

Список бібліографічних посилань

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

3. Фесенко О., Козакова І., Шнипко О. До питання про юридичну відповідальність за військові правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 74 (2). С. 237–243 (Серія «Право»).

4. Тарасенко О. С. Криміналістичні особливості досудового розслідування в умовах військових дій. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 216–218. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/zbirnyk-z-oblozhkoju_29.04.2022.pdf.

5. Юріков О. О. Кримінальна відповідальність поліцейських за вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень). *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 170–175.

Вовченко Руслан Анатолійович,

аспірант кафедри кримінології

та інформаційних технологій

Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з ключових умов реалізації державної політики у сфері національної безпеки та протидії злочинності в умовах воєнного стану є оновлення концептуальних підходів до оперативно-розшукової діяльності, як складової системи кримінальної юстиції, здатної забезпечувати ефективну охорону прав і свобод людини, захист інтересів суспільства та держави за допомогою передбачених законом гласних і негласних засобів. Збройна агресія російської федерації проти України, новий етап якої розпочався 24 лютого 2022 року, поставила на порядок денний потребу переосмислення законодавчих основ і практики оперативно-розшукової діяльності, зокрема щодо її адаптації до надзвичайних умов, викликаних воєнним станом.

Практична реалізація положень чинного Кримінального процесуального кодексу України [1] засвідчила необхідність глибокого

реформування моделі кримінального провадження, правового статусу його учасників та досудового розслідування. У контексті приведення українського кримінального процесуального законодавства у відповідність із міжнародними стандартами особливого значення набуває збереження й розвиток правових підстав для функціонування оперативних підрозділів, особливо в частині запобігання організованих і транснаціональній злочинності.

Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», така діяльність визначається як система гласних і негласних пошукових заходів із використанням оперативних і технічних засобів, спрямована на здобуття фактичних даних про протиправні дії осіб, загрози національній безпеці, а також забезпечення інтересів кримінального провадження та захисту державного суверенітету [2]. З огляду на це, діяльність уповноважених органів – передусім Національної поліції – з виявлення і розслідування злочинів відіграє визначальну роль у протидії кримінальним загрозам, що особливо загострились у зв'язку із воєнним конфліктом.

На сьогодні ефективність підрозділів кримінальної поліції істотно залежить від здатності своєчасно реагувати на зростання кількості специфічних, здебільшого латентних, правопорушень (у сфері обігу зброї, наркотиків, торгівлі людьми, незаконної фінансово-господарської діяльності тощо). Попри активне нарощування оперативного потенціалу, існують серйозні стримувальні фактори: станом на кінець 2024 року у судах без рішень перебувало понад 600 кримінальних проваджень, направлених поліцією щодо учасників організованих груп, при тому що протягом року розглянуто лише 48 справ – що свідчить про значну тривалість судового розгляду та перевантаження системи [3].

Офіційні дані свідчать про коливання рівня розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених у кваліфікованих формах співучасті, в межах 30–50%, із постійним накопиченням нерозкритих проваджень. Матеріали, отримані в межах оперативно-розшукової діяльності, були використані як докази лише у 31% кримінальних проваджень, а результати негласних слідчих (розшукових) дій – у 34% [4], що свідчить про недостатнє використання потенціалу оперативно-розшукових засобів у кримінальному судочинстві.

У зазначених умовах чинне законодавство та практика оперативно-розшукової діяльності демонструють низьку результативність, що зумовлено глибшими системними проблемами. Однією з них є нормативна невизначеність правової природи оперативно-розшукової діяльності в умовах сучасної змагальної моделі кримінального процесу. Імплементация західноєвропейських стандартів не повинна обмежувати ініціативний потенціал

оперативних підрозділів, притаманний вітчизняній системі протидії злочинності.

Наразі існує розбалансованість і фрагментарність правового регулювання, в межах якої розвиваються межі між оперативно-розшуковою, кримінально-процесуальною, пошуковою та негласною діяльністю, що унеможливує ефективне використання оперативно-розшукової діяльності як превентивного інструмента. Це породжує як прогалини в законодавстві, так і відомчі суперечності, що в умовах воєнного стану вимагають нагального законодавчого реагування.

Необхідність ухвалення нової редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зумовлена не лише моральною застарілістю чинного акта 1992 року, а й потребою гармонізації оперативної та кримінальної процесуальної діяльності з метою підвищення ефективності протидії злочинності, зокрема в умовах воєнної загрози. З огляду на прийняття законів «Про Національну поліцію» (2015), «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014), «Про Державне бюро розслідувань» (2015), «Про Бюро економічної безпеки» (2021), формування єдиної правової основи оперативно-розшукової діяльності є вкрай актуальним.

Водночас практика Європейського суду з прав людини встановлює чіткі вимоги до правового регулювання діяльності, що обмежує права і свободи громадян. Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не відповідає цим критеріям, а його фрагментарне оновлення видається недоцільним. У зв'язку з цим постає нагальна потреба прийняття спеціального Закону України «Про кримінальну розвідку», який визначатиме правові засади організації та здійснення кримінальної розвідувальної діяльності, статус і повноваження суб'єктів, види розвідувальних заходів, порядок використання отриманих даних, а також механізми міжнародного співробітництва, контролю і нагляду за цією сферою.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2135-12.
3. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2023 рік: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М. Г. Вербеньського. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2024. 306 с.
4. Звітність: судова статистика. *Судова влада України*: офіційний веб-портал. URL: <http://court.gov>.